

МЕТАФІЗИКА ТІЛЕСНОСТІ В МЕТАФІЗИЧНОМУ І ПОСТМЕТАФІЗИЧНОМУ МИСЛЕННІ

Облова Л. А.

ВСТУП

Класична філософія розвивалась у нездоланному протистоянні тілесної реальності і духовності. Це було пов'язано з суб'єкт-об'єктним пізнавальним орієнтиром, що супроводжувалося несумірністю природного і надчуттєвого світів. Тілесності відводили негативну роль і відтісняли її. Відповідно, тіло на протигагу духу займало позиції низу. Проте, філософію некласичного типу філософування зацікавив саме феномен тілесності. На відміну від метафізичного мислення в постмодернізмі чуттєве стало над надчуттєвим: тіло не тільки стало популярним до звернення, а називалось формою, до якою зводяться всі життєві досвіди людини. Але, такий поворот нічого суттєво не змінив. В реальності постмодерну протистояння тілесності і духовності залишилось.

В загальному більшість спроб осмислення тілесності з метафізичної позиції вирізняються опозицією тіла і душі. Через весь історично-пізнавальний досвід проходили такі окреслення: або говорили про первинність тіла по відношенню до душі; або говорили про примат душі над тілом. Ці протистояння, як правило, були орієнтовані пошуками підстави відрізнити людське від тваринного. Третю групу об'єднувала спроба подолання дуальності душі і тіла з визнанням їх єдності. Видається важливим дослідити ілюзорність подолання онтологічних вимірів тіла і душі через поворот до тілесності, як інстанції, яка легітимізує визначальне в людини. Отже, в ХХ столітті, а саме сфера культурологічних досліджень, робить тілесність предметом своїх пошуків. Буквально називає її особливим утворенням, який виражає нескінчений горизонт людського досвіду, що постійно існує до будь-якого визначеного акта. В такому ракурсі тіло стало сприйматися вже не тільки природною річчю, а ще й такою, яка має відношення до творення – сфери високих смислів. Відтак, ситуація постмодерну обумовлена пильною увагою до тілесності і фактично відмовляється від духовності. В постметафізичному мисленні ініціюються такі прояви тілесності як сексуальність, смерть, ексцес.

Значну роль в акценті на феномені тілесності зіграв З. Фройд.¹ Психоаналіз привернув увагу до тілесної реальності через визнання тіла, а не духу точкою відліку у визначенні людської психіки. І ще, через нове розуміння норми і патології. Відкриття Фрейда про структуру психічного апарату стверджувало значимість людської тілесності. Адже, на думку мислителя, саме в ній укорінені глибинні інстинкти і бажання. Очевидно, що тіло, за ідеєю Фрейда, фундамент людської психіки, тому визначальні ознаки життя не в духовності, а скеровані тілом. Точніше межовими імпульсами безсвідомого, які проводить тіло, щоб зберегти і ствердити життя. Тому все, чим схвилювана людина в процесі соціалізації – не нормує вихідне в ній, а навпаки відхиляє від блага. Не є надбанням, а демонструє страждання. В силу віри, що суспільство – це сила, яка не інакше, як узалежнює людську тілесність, Фройд показував суперечності, які виносить психіка під час соціалізації. Саме так в постметафізичному мисленні відбувся досвід відчуження духовності з актом отождоження тіла з організмом. Тіло звелось до плоті і сформувався стійкий підхід до розуміння тіла первинним по відношенню до душі. Найбільш стійкими виявилися феноменологічний, психоаналітичний і соціальний підходи. Представники феноменологічного підходу бачили тіло феноменом, який являється проблемою самою по собі, а прихильники соціального підходу вивчали тіло в системі соціальних відносин.

Що цікаво, що класично метафізичне розуміння тілесності не було знято постметафізичним мисленням. Запитування про що йде мова, коли говорять про тілесність як таку залишилось затребуваним. І стосується не тільки потреби брати метафізичність (не предметність) тілесності відразу як свідомо абсурдну сентенцію. Чи акту доведення її репресивного механізму у вимірах не духовних сфер. Вихідним виявляється, можливо, не стільки збагнення необхідності і силового агрегату підстави тілесності, скільки визнання неможливості її зняття.

1. Виникнення передумов проблеми.

Аналіз існуючих досвідів вирішення проблеми

Відтак, коли Р. Декарт і Б. Спіноза обумовлюють тенденцію мислити тілесність метафізично, філософи в ХХ столітті не зупиняються в цій вимозі. Якщо в спінозівській «Етиці» можна зустріти такі цікавості як «одухотворене тіло», тіло як стан речі, тіло як спосіб речі, «мисляче

---

¹ Freud S. (1916–17) Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse. G. W. XI. 1916-1917. Електронний ресурс. Режим доступу: http://freud-online.de/Texte/PDF/freud_werke_bd11.pdf

тіло», «ідея тіла»,² то у часи заперечення метафізики це виражається через такі концепти як рух тіла по контурам інших тіл, природна здібність тіла діяти за логікою відмінної від себе речі. І декартівські «Метафізичні розмисли», наповнені ідеєю того, що тіло – річ протяжна, а дух – річ мисляча і між ними не зрозуміло «що» або щось, що не дає їм бути інакше, ніж вони є, вивели філософів на роздуми: чому погляд окремої людини на те, що зараз перед нею розгортається, не змінює власне того, що зараз розгортається перед нею.³ І з часом, при поглибленому дослідженні декартівського досвіду ще більше ставало складніше. Бо Картезій стверджував, що є така дивна штука, як вроджені ідеї. В ХХ столітті ці розмисли отримують розвиток в концепті буття свідомості. Такої свідомості, яка є водночас і в людському тілі і в суспільному тілі. З'явилась можливість розрізнити те, що сприймається тілом і те, що усвідомлюється тілом. Тому, на сьогодні «тіло сприйняття» і «тіло свідомості» не можуть ототожнюватися.

Серед вітчизняних дослідників цікавість до метафізики тілесності проявила Гомілко Ольга Євгенівна. В її дослідженні можна знайти такі речі як натуралізація суцього, десоматизація буття, стратегії ресоматизації, психосоматична єдність, контрдесоматизація, семіотика гендерного тіла, сексуальність, феномен аскези, «нове тіло» Г. Сквороди, деструкція тіла, тоталітарне тіло.⁴

Особливо цікавим у розумінні позачасовості і позапросторовості тілесності, на мій погляд, в постметафізичній рамці, є досвід А. Арто.⁵ Мислитель ніде прямо не скаже, що тілесність в своїй сфері виключно надчуттєва, а в станах – виключно чуттєва, проте його театр жорстокості приховує саме цю ідею.⁶

2. Співвідношення тілесність-тіло-плоть.

Вічне тіло і тимчасове тіло

Отже, спочатку про метафізику тілесності мовою метафізики. І тут, рушійним тілом такої розмови – є спосіб буття тіла. Тобто, постулат: тілесність в своїй структурі є одночасно чуттєвою і нечуттєвою.

Що тут не можна випускати з уваги. Коли мисляча сутність хоче говорити про метафізику тілесності, то їй варто прийняти необхідність того, що будь-яка дія тіла, любе займання і враження тіла випереджає

---

² Спіноза Б. Етика Київ : Андронум. 2020. 210 с.

³ Декарт Р. Метафізичні твори. Харків : Фоліо, 2020. 219 с.

⁴ Гомілко О. Феномен тілесності: дисертація доктора філософ. наук: спец. 09.00. 04 «Філософська антропологія, філософія культури». Київ. 2007.

⁵ Арто А. Покінчити с Божим судом. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://soundcloud.com/arzamas-academy/3dppppi7dxzt>

⁶ Арто А. Театр і його двійник. Київ : Видавництво Жупанського. 2021. 277 с.

фундаментальна можливість цієї дії, як вихідне внесення тіла в світ. Наприклад, займання себе йогою випереджає «сама дія» – та, яка відбувається *безперервно*. Людина може зайнятися камасутрою, не тільки тому, що у неї є органи чуття, кінцівки, а перша за все, тому що вона споконвіку є діючою сутністю. Образно виражаючись, тілесна сутність не може бути в світі, інакше, як зупинивши цей момент, наприклад, через його паскудство – (розірвавши час) перестрибнувши його і опинившись в наступному (чистому) задля продовження себе в бажаному вигляді. Тіло змушене пережити все, що йому пропонується і не зникнути.

Визнавши фундаментальну можливість тіла, можна відштовхнутися від двох нездоланих моментів. По-перше, тіло є тільки у живого. Того, хто може діяти, вміє почувати, здатен змінюватися. Відповідно, тілесно може бути тільки живе. Раз я тут, раз я усвідомлює буття «тут і тепер», значить я точно чутлива сутність. Очевидно, що це значить, що я в стані дії і не може бути інакше, як без змінювання. По-друге, тіло відчуває не тільки інше тіло, але й те, що не відчуває тіла. Тіло приводить у рух (залучає) не тільки людей і тварин, але й предмети. А ще привиди, інше невидиме. Тіло може діяти без впливу (поштовху) іншого тіла.

Отже, спеціально відмічу методологічний момент. Для того, щоб людина могла жити (усвідомити диво свого існування) – їй потрібно тіло. Проте саме через тіло людина вразлива – гине, страждає і помирає. Тіло – не тільки причина людського життя (існування), але й причина людської смерті (гнилі). Людина не може жити без тіла, людина не може померти без тіла. Людина помирає через тіло, людина живе через тіло. Людина не може пізнати безсмертя без смерті тіла.

Тому *тілесність* – це буття (дійсність) кінцевості. Тут має значення, що кінцевість сама по собі, сутнісно, не піддається своїй гаптичній функціональності – хоча несе собою кінець для одиничного – як така – нескінчена. Жодне тіло не може подолати безумовної вимоги кінцевості. Вона продовжується і тоді, коли для когось продовження вже немає.

Тіло – умова можливості (сутність, свідомість) кінцевості. Її нескінченість. Те, що в «кінці кінців» кінця не буде.

Плоть – можливість (існування, матерія) кінцевості. Те, що кінець на певному етапі життя неминуче буде.

Говорити про співвідношення тілесності-тіла і плоті значить вести розмову про співвідношення буття-сутність-існування кінцевості (обмеження). І думати про те, як кінцевість «є» (про її неможливість), усвідомлюється (як можлива?) і здійснюється (триває, продовжується).

Розрізнення тілесності-тіла і плоті дозволяє зрушити і прийняти те, що тілесність – як буттєва дія кінцевості – це розрізнавальна організація

або схильність до відкриття прихованого. Як відомо, ще Арістотель у своїй «першій філософії», яка відома як «Метафізика», вів розмову про рівень розумності людини, в залежності від її сили запитування невидимого [кн. 1].⁷ Або пригадаємо М. Гайдеггера з його роздумами про особливу здібність людини виводити в явлення те, що не повідомляється конкретикою. Відповідно, тілесність є такою, яка забезпечує механізм дії тіла – показує дію конкретного тіла проявом вселенського тіла.⁸

Проте, має смисл звертатись не тільки до авторитетних метафізиків, а й тих, хто не присвячував себе конкретно метафізиці, не писав про її межі і можливості, але був метафізиком за духом. Відразу згадується «існуюче буття» Платона і введений ним принцип розрізнення (Інше). Про що говорить філософ, коли описує таке буття, яке не менше буття як такого, не протилежне йому, але вказує на інше по відношенню до нього (Софіст). Звісно, про силу тілесності. Платон протягує думку, що тілесність – це те, що є між ідеями, що забезпечує її множинність. Те, завдяки чому в буття «як таке» входить розрізнення. І воно стає мислимим. Це щось причетне «буттю як такому».⁹

Також неможливо обійтись без Августина, який казав, що істинна філософія передбачає *акт причастя* до потойбічного начала.¹⁰ Що потойбічне начало передбачає того, хто здатний на переживання. Очевидно, що почуває. Ставиться свідомо, особистісно до того, що відбувається і не обов'язково кидається в очі. А також, що при найменшому акті спасіння відразу з'являються жертви – і люди поділяються на тих, хто врятується і тих, які загинуть? Звісно, не дає спокою чому Декарт позбавив матеріальну субстанцію живого акту самовизначення себе і повністю віддав цю можливість духовній субстанції? Чому мертве, на його думку, ніколи не буде розрізняти і завжди буде відстороненим живим. Не буде прийнятим в живе? Або ж, зрештою, ніяк не вгамується запитування: чому кантівські «речі в собі», змушені бути виключно за межами досвіду? Є виключно мислимими. Такими, до яких торкнутися рукою неможливо. Тобто потребують того, хто має природну схильність прагнути до трансценденталії?

Отже, щоб могли вловити буття тілесності, необхідно усвідомити абсолютний розрив тіла і плоти.

---

⁷ Арістотель Метафізика. Харків. : Фоліо, 2020. 300 с.

⁸ Гайдеггер М. Будувати, проживати, мислити. Буття в околі речей. Пер. Т. Возняка. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/vozniak-lib.htm>

⁹ Платон Держава. Київ : Основи, 2005. 356 с.

¹⁰ Augustine Cite of God. Penguin. 2003. 1184 p.

Коли рухатись через історичний досвід кидається в очі як через настирне з'єднання або протиставлення чуттєвого і надчуттєвого світу, тіло і плоть не виходять із суперечки. Через протиставлення або тіло зводилось до плоті – обумовлювалось плотським. Здійснювалось опредметнення. Або плоть приставала до тіла, прирівнювалась тілу і поглиналася тілесністю. Наступав спіритуалізм. Тому тіло і підносили, і осуджували, і вихваляли, і зневажали, і виправдовували і ганьбили. Ніяк не могли визначитись: тіло є характеристикою досконалості чи недосконалості. І людина як частина природи – втілена сутність, причетна до вищого через наявність тіла, чи через нього не має відношення до невидимого світу?

Коли почати з початку, то вже знаємо, що вода Фалеса не була конкретною – вона тілесна, адже позбавлена просторової стійкості. Проте висновок про «рідкий стан речовини», як те, що визначає світ, він зробив на підставі спостережень. Актом живого споглядання. Зведенням об'єктивної дійсності до природного філософ вивів стихію на рівень того, що саме вона є єдиним, яке дозволяє рухатись вперед. Фізична тілесність і власне тілесність злились. Вийшло так, що перші філософи захоплювались тілесністю, адже їх хвилювало питання можливості існування чогось, проте через віддавання переваги наочному, стихійному, вони змішували тіло і плоть. І плоть почала видаватись чималою – виконувала не властиві для себе функції. А тіло відчужувалось.

А от в Середньовіччі тіло то звинувачували у гріховності (первородний гріх), то його стверджували головною подією Втілення Ісуса. Тіло було і освяченим таїнством хрещення, і, як не подивись, тліло. Говорили, що через нього здійснюється причастя, проте і не мовчали про те, що воно хтине і потребує поста. Тіло і в'язниця, і храм душі.

Через потяг чуттєвості зв'язувати потенції тіла і актуалізації плоті конфлікт тіла постійно відбувався в історії розвитку людського мислення. Тиснуло те, що є очевидним для ототожнення можливостей (ще не реалізованості) тіла і реальності (очевидності) плоті. Тому що знову і знову змішувались недоліки тілесності і безпосередність – простота, не речовинність чуттєвого споглядання. Те, що на рівні чуттєвого споглядання все відразу «кидається» в видимість.

Суперечність тіла і плоті катувала питаннями: людина взаємодіє зі світом через тіло? Чи воно тільки організм? Як його позбавити скверни? Можливо, тіло закриває від людини істинний світ? Чи все ж таки воно провідник у безтілесне? І без нього ніякого існування не сталося.

Що цікаво: всі зведення тіла до плоті або їх протиставлення йдуть поряд з інтенцією усвідомлення суб'єкта як трансцендентального, як вихідного настрою класичної філософії. І вічна зосередженість на несумірності тіла і буттєвої чистоти, ідентифікувало тіло плоттю і викидала з поля зору власне тілесність.

Проте, коли вийти за конфлікт тіла і плоті і подивитись на них метафізично, тоді власне тілесність проявляє несуперечливу природу і абсолютно відрізняється від фізичної тілесності (чуттєвого спогляданням). Тобто, діє у відповідності з власним способом буття. Через присутність (момент «тут-і-тепер»). Власне тому і має смисл категоричність абсолютного розриву тіла і плоті. Потрібно увійти в розуміння тілесності на підставах її буття. Але ніяк не тіла чи плоті. Не через суще. Це дасть можливість проникнути в амбівалентність ефекту тілесності.

Таким чином, емпіричним оглядом ми бачимо, що тіло і плоть пов'язані – залежать одне від одного і не передбачають дискретності. Це легко побачити. Наприклад, явно ж видно, що тіло і плоть зв'язуються органами, кінцівками, отворами, опуклостями. До того, яке ж тіло без м'яса. Чому не сказати, що де тілесність, там і м'ясистість? Я бачить своє тіло, бо воно плоть. Я відчуває плоть, бо вона є тілесною. Раз людина може відрізати від себе кавалок, значить її тіло складається з шматків або клітин. Такі швидкі висновки робляться через це видимий (умовний) зв'язок.

Насправді тіло і плоть єднаються не рукою і не силами мозку. Через дію сприйняття фізичний зв'язок тільки мариться. Можна сказати через те, що цей зв'язок дається нам в зображенні. Тобто, з причини упередженого погляду на тіло, як на плоть. Проте, коли піти далі за сприйняття і спершу розрізнити всі тіла і певне тіло, тоді зведення тіла до плоті стримується. Як, наприклад, розрізнити чумацький шлях і зірочку.

При проведенню розрізненні звертає на себе увагу те, що плоть ніколи не створює того, чим вона утримується. При цьому сама здійснюється через тіло. Плоть не самостійна в існуванні – нічого тілесного через себе не здійснює. Вона не творить тіла, проте твориться тілом. А значить знаходиться в середині тіла. Значить, плоть існує в тілі, але тіла в плоті не віднайти. Знову, плоть не існує без тіла, а тіло, співіснуючи з плоттю, може бути і без плоті.

Такий теоретичний принцип вбачається в досвіді. Візьму із актуального на сьогодні. Щоб отримати і втримати інформацію людині потрібний пристрій. Нам не побачити новин без транслятора цих новин. А от сам транслятор не випаровується, коли його вимкнути і перервати

інформаційний потік. Тому що транслятор існує тілесно, а інформація, мовою Декарта, протяжно. Вона збирається, вноситься, передається.

Настала черга твердження: той (те), хто (що) передає – у того тілесна гаптична функція. Тіло, на відміну від плоті передбачає тілесну комунікацію – є *провідником*. Воно вступає у «взаємини». Таким чином, тіло вказує напрямок і відношення до Іншого. Тому, зброя, музичний інструмент, гаджет – це тіла. Проте, це мертві тіла. А те, що передається має «щільну природу» і не має відношення до гаптики (займання). Доля плоті – «зачіпка», «застрягання». Тільки фізичний контакт. Тому до плоті можна доторкнутися рукою. І не має значення, що вона від дотику «не займається».

Як бачимо, плоть не вписує людину в світ невидимих сутностей. Але сама засідає в світ, дякуючи людині. Тому, стає ясно чому скрипка, яка явно є плоттю, перевтілюється в тіло, як тільки її бере в руки музикант. А як тільки він зупиняється і відкладає інструмент в бік, так скрипка знову стає плоть. Викреслюється, що тільки видається, що інформація щось передає, куля щось несе, звук – летиться. Насправді, вони не «летючі», а дуже-дуже «важкі». Не підйомні. Коли мислити метафізично, то куля не займає тіла, вона пробивається через тіло і втручається в органи, в тканину тіла. А от займає або здійснює біль – виключно тіло.

Таким чином, для того, щоб людина здійснилась (реалізувалась) спочатку вона має втілитись. Існувати. Ми не можемо обійтись без *факту народження*. Живого тіла. Далі, для того, щоб людина реалізувалась в чомусь (наприклад, як режисер або музикант) їй потрібно тіло академії. Мертве тіло. Проте, перш за все, не залежно від факту народження і потреби народження в спеціалізації, людина має бути реалізованою як людина. Має відбутись *досвід народження*. Дія живого тіла.

Жива істота, будь-яка, яка пройшла плоть народження (існування) може їсти, пити, спати, розмножуватись. Проте, їсти з тарілки, пити зі склянки, спати на ліжку і розмножуватись в усамітненні може та жива істота, яка не хоче їсти з землі, пити з калюжі і спати просто неба. «Я», якому замало тільки живого тіла (народитися), або тільки мертвого тіла (компетентності).

Далі. Займатися спортом, мистецтвом, будівництвом чи філософією, людина зможе тільки тоді, коли, попри фізичне втілення (народження), вже буде мати розуміння (тіло) необхідності формування себе на підставах тілесності (особливості). Єдності живого і мертвого тіла. Можна сказати, що філософує та жива істота, яке має тіло необхідності

удосконалення. Почуває потребу в досконалості. І тому народжує себе вдруге. Сама себе народжує. Або проводить через себе «п'яте тіло».

Зауважте, що жива істота, яка себе «спеціалізує» і олюднею протікання свого життя, все одно наявним не обмежується. Людині, як істоті, яка здійснює (втілює) і перевтілює, мало їсти з тарілки і мати високу посаду. Їй ще потрібна компанія під час обіду. І гурт, де її обов'язки будуть задіяні. До всього, потрібна гарна компанія і дружній гурт. І от потреба в тілі гарної компанії (обмін думками, переживаннями), і є тілесною структурою. Тим, що вище не тільки плоті, але і тіла.

Отже плоть, яка не відривається від людини, не є самостійною. Вона не володіє початковим діянням, а з'являється залежно. За рахунок того, що є той, хто втілює на власних підставах (знаходиться тілесно). І хто здійснюється не тільки певним чином (живе в своєму тілі, виконує свої посадові обов'язки), але, перш за все, здійснює, рухаючись далі «свого» – вже отриманого. Не обмежуючись ні плоттю, ні тілом. А тому є таким, що живе не тільки в своєму тілі, а ще й бере участь у дії «вселенського тіла». Плоть можлива завдяки живій істоті, для якої існує не тільки само-буття, але передусім спів-буття.

Отже, плоть, під диктат своєї природи, через свою залежність, постійно щезає. І виникає або підтримується завдяки тілу не самотньою, а подієвою істоті.

Стосовно сказаного, людина народжується – має тіло від народження. А відтак і здібність народжувати інше тіло або тіла. Але ще, крім тіла від народження, разом з ним людина отримує час для народження себе людиною. І потребу (тягу) вкластися в час, задля другого народження. Тобто отримує простір формування і оформлення себе не тільки фізично, а ще й в вічному тілі. В якому знаходить і живе тіло, і мертве тіло (плоть) і тіло, в якому співіснують живе і мертве. Тому людина має споконвічну здібність народжувати тіло не тільки фізично, а ще й свідомо.

Що важливо, так свідомість того, що людина може мати тіло від народження і проскочити момент (тіло) необхідності оформлення себе в вічному тілі. Має причини обмежитись народженням іншого тіла на фізичному рівні – плоттю. Народження іншого тіла плоттю (на підставах факту народження) не має обов'язковим елементом оформлення себе в вічному тілі. В тому сенсі, що вічне тіло не нав'язує себе. Не є майновим. Воно безпристрасне. Тобто, вічне тіло не перешкоджає народженню живого на фізичному рівні. І не створює проблем для того, хто його відкидає. Так само воно не сприяє тому, хто хоче не тільки народити (почати) людину, а ще й створити її (розвинути до рівня

особистості). Вічне тіло не дає ніякому тілу реакції. Інакше воно не змогло би бути чистим провідником.

Вічне тіло є виключно для того, хто сам вирішить народжувати інші тіла з необхідністю оформлювання себе в вічному тілі. Вічне тіло існує для того, хто сам вирішить творити в процесі удосконалення. Діяти такою волею, яка здійснює себе не зовнішнім чином, а сама. Не зовнішністю, яка буде обмежувати власне дію, а безвідносно до зовнішності. Тому вічне тіло є для такого тіла, яке буде зайнятим створенням не тільки фізичного тіла. І діятиме вільно.

Тілесність (іншими словами, розрізнявальна організація – постачальник механізму дії тіла – нескінченність) є для тих, хто сам творить плоть і виходить з плоти в тіло. Не обмежується «щільним» або надійним і бере на себе відповідальність творення не тільки плотського (такого, яке вміє штучно оживати і тиснути), а ще й тілесного (такого, яке є без тиску і ніколи не гине).

Отже, знову звертаючись до розуміння тілесності, яке тут просувається можна виділити тіло від народження, вічне тіло і народжене тіло.

Тіло від народження. Моє тіло. Воно належить мені. Проте участь в його народженні мені не належить повністю. Тут присутня фізична задіяність іншого тіла.

Вічне тіло. Інше тіла. Ніяке тіло – будь-яке тіло. Тут відсутній момент привласнення собі любим тілом, яке має відношення до плоти. Я не беру участі в його народженні, проте народжуюсь в ньому сам як невидима сутність. Тут самостійність. Друге народження. Реалізації живого і мертвого. Метафізична задіяність.

Народжене тіло. Тіло іншого (інше тіло). Воно мені не належить. Проте я приймаю участь в його народженні. Є фізична задіяність мого тіла.

3. Подія тілесності і тілесні події. Метафізика болі. Досвід А. Арто

Що цікаво, що усунення суб'єкта як трансцендентального в постметафізичному мисленні і акцент на тілесності як вихідній здатності до самовизначення і самореалізації людини не припинило зведення тіла до плоти. Розгляд тіла в онтологічному статусі Сартра, Мерло-Понті, Гуссерля все-одно супроводжується об'єктивацією тіла і зводить його до проблеми «органічності». Не припинилось сплющування досвіду отримання особливого тіла і актів набуття певної плоти. Тілу повертають належне, втягають в світ необхідності, його шанують, але воно не втримується в межах блага, або в межах вічності через те, що пов'язане з добровом. Надалі в тілі заважає гниль – дурний дух, згубний дух.

Постійно повертає до себе увагу те, що тіло не тільки сіє добро, але ще й удобрює світ і тому його важко онтологізувати. Воно і в іншому світі (в сфері надчуттєвого) виявляє свою «переробну» функцію. Не тільки перевтіляє плоть в тіло, але і дає плоті втілювати себе в себе. Продовжує видавати гидотне.

Так у Гуссерля з'являється пасивне тіло, пасивність тіла¹¹, у Мерло-Понті – «феноменальне тіло». ¹² Гуссерль говорить про «переживання» і уникає психологізації переживання, але «вічне тіло» (тіло вічності) у нього витягується із «свідомого тіла» (тіла свідомості).¹³ І де гарантія, що те, що вбачається свідомістю як буття, не є продукцією свідомості. Далі. Тіло, яке отримує такий високий ранг у Мерло-Понті – адже воно є «точкою єдності» людини і світу, проголошується носієм метафізичних смислів і виконавцем «часового синтезу» цих смислів, називається суб'єктом сприйняття.¹⁴ Феноменальне тіло не має реалізації принципу творення, а тільки здійснює приріст вже втіленого. Ніяк не виходить того, що тіло апіорі передбачається – визначається способом буття тіла вічності.

І тут, в полі постметафізичного мислення з'являється досвід розриву тіла і плоти. Стався акт метафізики тілесності. Це можна побачити в досвіді А. Арто. У мислителя був неklasичний образ мислення, проте він зумів втримати абсолютний розрив тіла і плоти. Зберіг сферу тілесності у відповідності до її природи. Ще Арто не збентежило те, що там де тіло, там відразу прив'язка до харчів і лайна [2].

Арто бачить, що для його сучасника ідея метафізики втратила своє значення. Мало того активувалось її відкидання, неприйняття. Людині стало не до вічного, цілісного і безумовного, адже все наповнено кризою, деформацією, автоматизацією, уподібненням, удаванням. І тому людина відчуває ще – переживає те, що відбувається. Але ці переживання виключного психологічні. Це хвилювання монстра, який думає системами.¹⁵

Проте сутність, яка здатна лише на психологічні переживання не відчуває зовнішніх втручань в особистість. Не реагує, коли використовують унікальність, зневажають неповторність. Виходить так,

---

¹¹ Гуссерль Е. Ідеї чистої феноменології феноменологічної філософії. Харків. Фоліо. 2020. 348 с.

¹² Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття. Київ : Український центр духовної культури, 2001. 552 с.

¹³ Гуссерль Е. Ідеї чистої феноменології феноменологічної філософії. Харків. Фоліо. 2020. 348 с.

¹⁴ Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття. Київ : Український центр духовної культури, 2001. 552 с.

¹⁵ Арто А. Театр і його двійник. Київ : Видавництво Жупанського. 2021. С 10.

що коли зведення особливого до предметного не погрожує стягненнями і приносить дохід – тоді і допускається. Тоді неподобство (завмирання) може продовжуватися. Арто показує, що людині психологічних переживань не потрібне, наприклад, прощення, бо їй хватає спрощення. І такої не болить шматування людського.

Розмірковуючи над тиском психологічних переживань у людей постметафізичного мислення, Арто зауважує, що на відміну від психологічних переживань – метафізичні переживання не приватні і не майнові. Це не типові дотики – вони особливі займання. І їх особливість в співбуттєвості. Це подієві чуття.

Отже, метафізичні переживання не означені чуття, не ситуативні, а спів-чуття. Вони не «екстрими», а «уболювання», які абсолютно зрозумілі людині і які займають кожного без виключень.

Уявімо себе свідками аварії. Водій здійснює наїзд на тварину і та гине. Ми бачимо як її тіло м'якне, випускає кров і дубіє. За логікою Арто, якщо людина відчуває огиду, значить вона перебуває в зоні мертвого відчуття. Можна сказати живе в полі фізичної тілесності. Знаком цього тут виступає власне безсилля перевтілення мертвого в живе і насильне перевтілення самого з живого в мертве. Іншими словами, сигналізує нерозуміння того, що перед очима розгорнулася подія. Далеко не неприємність. Тому, скаже Арто, в таких баченнях людині має бути не неприємно, а боляче.

Постмодерний інтелектуал, мова про Арто, трактує біль критерієм тілесності. Він вважає, що коли людині боляче – вона в зоні співчуття – зоні тілесності.¹⁶ А це говорить, про її мислення живим почуттям. І унікальність.

Людину живого почуття, під час бачення описаної події, відвідує думка про світову жорстокість і власну потворність. Людина думає: я тут не даремно. Не на марно це сталося при мені. Коли б не я – не мое розколоте тіло, тоді і не було б цього страхіття. Така людина не випускає з себе провини. Думки, що все це сталося через її присутність.¹⁷

А коли думається – добре, що все жахливе сталося не зі мною, обійшло боком – то це двійник думки (уподібнення думки).¹⁸ Людина бачить не подію, а зображення, виставу. Їй ввижається, що від такого можна відвернутися.

Вимога Арто полягає в тому, що не має значення фізичне розташування людини поряд із трагедією. Втручання неможливого випадку «незвідки» вже визначає розкол тіла не тільки у учасника, але і

---

¹⁶ Арто А. Театр і його двійник. Київ : Видавництво Жупанського. 2021. 277 С. 121.

¹⁷ Там само. С. 90.

¹⁸ Там само. С. 153.

у глядача. Вони єдині і цілісність глядача тільки плотська. Його повнота і цілісність тільки здається. Насправді, глядач вражений метафізичними переживаннями, не тільки бачить, а ще й розуміє як зараз болить учаснику.¹⁹ Не більше, не менше болить, як це стається в стані анатомічного болю, а просто болить. Не через трансляцію болю, а через її подію. Людина, яка свідомо, сама вводить себе в розуміння болю і проводить її через своє тіло.

Арто тягне думку, що розколоте тіло – це представник тілесності. Перше серед інших тіл. Воно володіє самостійністю і виводиться не з плоті, тобто щільного, збитого до купи, зв'язаного, зібраного, склеєного, набраного, а з себе самого. Можна сказати, що воно є результатом власної дії, свobodного зусилля, а не плотської сталості. Дається людині як тіло в своїй безпосередності і є через дію.

Повертаючись до прикладу, скажу так: Арто розуміє, що тіло аварії має відношення до побутової жорстокості. До слова, зникаючої жорстокості. Машини, які зіткнулись і покривили від удару корпуси – це тіла примари. Вони годяться для кіно. Або для записаного і повторюваного переживання. Всього того, що прив'язане до емпіризму образів і не приймає магічного міметизму жестів.²⁰ І зараз головні ідея філософа: реальні тіла, які так само зіштовхуються, переживають удари зустрічаються виключно в театрі. Тому що метафізичні переживання не фіксуються, а є в момент дії. І можуть бути викликані живо.

В чому метафізичність розмислу постметафізичним інтелектуалом? Перш за все, в тому, що Арто розрізняє реальне тіло і химеру. Реальне тіло, а філософ назвав його «тіло-без-органів» – вбачається не у викривленнях, а в збереженні і утримуванні «вищого за себе» тіла. І переживанні вищості «вертикального тіла» над «горизонтальним тілом». Химери – це тіла, які перетворюють себе на плоть. Тому мають відношення до жорстокості, яка несе собою і в собі зло.

Смисл полягає в тому, що тіло-без-органів – відноситься до жорстокості, яка пов'язана з творення добра. Арто вловив, що тіло, на відміну від плоті, постійно змінюється. Тому тіло неможливо залишити «на потім» в уже існуючому стані. І побачив в цій вимозі буття тілесності не загибель, а відродження. Тіло постійно треба формувати, створювати, щоб впадати в нього. Переживати втілення, щоб мати простір перебути свій час.

Тоді як плоть, заради підтримки свого існування пропускає через себе істівне (те, що має масу), тіло заради збереження своєї сутності пропускає через себе біль. Саме біль, як відкриває Арто, безапеляційно

---

¹⁹ Арто А. Театр і його двійник. Київ : Видавництво Жупанського. 2021. 277 С. 90.

²⁰ Там само. С. 85.

онтологізує тіло, стверджує його сакральність (безкінечність), не зважаючи на його профанацію через «переробну» функцію.²¹ Тіло, протягуючи через себе біль видає не огидне, а те «прекрасне», яке не приваблює, не притягує і не спокушає, але є належним. Гідність. Те, без чого людина не втілює свій образ, власне як людський.

Чому саме біль Арто визначає онтологічним виміром тіла?

Біль тримає тління поза себе і не дозволяє тілу, яке набите плоттю, зникнути. Біль розколює щільне, мертве і відкриває безодню. Не рану, а свободу. Місце, яке проявляється у баченні всього, окрім себе. І з якого вилітає завжди непередбачуване. Ми ніколи напевне не знаємо, що нам випадає з розколу. Тут криється начало сваволі.

Коли людині важливо жити по-людські, їй не обійтися без акту убоління. Така сутність обов'язково заподіє собі того, що ніколи не було і не буде, а вже потім занурить себе в те, що «випаде», «вилетить» з розколу. А без турботи себе «дієвим, без займання себе тим, що приносить із собою біль – безодню і її викиди не з'являється місця людському життю.

Знову запитання про причину болісності істинного життя? Тому що, стверджує Арто, без нового зусилля втілення, все зникає. Старе затискається тілом того, що сталося і того, що станеться або не «стається». Не відбувається людське життя, без проходження через «катування» (страждання) і випробувань себе на живість. Якщо світ не вражається тим, що відкриває розкол і що народжується з розколу, тоді відчувається тільки драгування, тиск, кліпи виживання – тимчасові зображення буденних зачіпок.

Там де людина перебуває безтурботно, там «навмисне життя». Яке несе нав'язування, докучливість. Тому, що воно змайстроване, розкреслене зовнішнім, а не буттєве. Це або *змушене відбуття* – перечікування. Тут мова, про невчасність твого місця, недоречність, воно є «на зло». Людина – є лялькою. Або *змушений відхід* – зникнення, рештки тіла. Тут мова про труп.

Тому стрижнем свого втілення Арто робить «метафізику болю», а місцем формування, творення тіла проголошує «театр жорстокості»²². Це його мушля.

Чому театр? І чому жорстокості?

Театр у Арто не зовсім установа, яка здійснює сценічні вистави. Це простір, сповнений тілами, які не можуть бути інакше, як не діяти – не взаємодіяти. Театр – це сукупність тіл, які неминуче відчувають зв'язок одного з іншим і тому необхідно вчиняють – мають з цим щось зробити.

---

²¹ Арто А. Театр і його двійник. Київ : Видавництво Жупанського. 2021. С. 107–108.

²² Арто А. Театр і його двійник. Київ : Видавництво Жупанського. 2021. 277 с.

Тому – це місце моральних актів або досвіду моральності.²³ В 1940-му він напише: «Театр – це ешафот, це шибениця, це траншеї, це під крематорію або притулок для божевільних».²⁴ Отже, це місце, де через особливі зображення людина впадає в мислення.

І жорстокість у Арто не побутова. Скоріше божевільна. Він не збирається нікого розпилувати, анатомувати, ампутувати щось комусь, щоб викликати біль. Для нього, повторює, біль повстає не від фізичного ураження, а з «розколотого тіла». Зі схвилювань, зацікавлень свободою.²⁵ Думаю, що можна на місце слова жорстокість сміливо поставити слово метафізика. Або добро. Або неоднозначність моральності. Тому, що театр Арто – це театр безумовності яка жива. Чуттєвої надчуттєвості, яка зображує зображення. Це простір метафізики в дії, коли в процесі гри показується реальне тіло і не має місця химерам.

Що важливо, у Арто, через театр, витягується в наявне не метафізика дії чи діяльність метафізики, а принципово метафізика в дії. Діюча метафізика – як інтелектуальне почуття все ще можливості дієвого, як сумісного дійства. По-дієвого. Співчутливого. Коли те, що відбувається не є ситуацією, а стосується всіх і кожного.²⁶

Таким чином, Арто виступає за створення нового і відчуження нового прокручування створеного. Вбачає істинність не в міркуваннях про моральність, а в зразках діянь добра і зла.²⁷ Адже, добро завжди має творитися, а зло прокручує само себе. Зауважу, що Арто говорив не про повне відкидання тлумачення і відтворення. Він розумів, що без зображень і декорацій не обійтись. А про те, що «картинне» недоречно у тих випадках, коли в твої «театр» втручається абсолютний випадок. Бо зараз же, щойно, відразу формуються плани творення. Ніяке писання не допоможе у переживанні буття «тут і тепер». Воно не піддається звичному поясненню, не вкладається в текстуальну схему і вражається виключенням. Щоб в мить розколу сталося добро, потрібно повністю відкинути «зло» – стереотипи і проявити зусилля творення небувалого. Зіграти роль Творця.

Досить непроста гра. Як можлива роль Творця? Як зобразити те, що є в прихованому стані? Як передати неповторне? Арто скаже, що потрібно постійно грати себе, все проробляти на собі самому. Прикидається тим, ким Я дійсно тут і тепер є. Відповідно, коли людина

---

²³ Там само. С. 90.

²⁴ Там само. С. 90.

²⁵ Там само. С. 106–107.

²⁶ Арто А. Театр і його двійник. Київ : Видавництво Жупанського. 2021. С 48.

²⁷ Там само. С. 109.

являється добродієм, вона має прикидатися добродієм. Чинити жорстокість. За звичай, живучи в оточенні злодіїв, людина починає грати роль злодія. Піддається дії побутової жорстокості. В кінці кінців, чинить більш злочинне, ніж ті злочинці, які оточили її.

Людина, яка грає не себе, виводить в світ посилене насилля. Тому, тільки коли грати добродія, не зважаючи на оточення, з'являється можливість для творення Добра. Так само, коли ти не добродій, сутнісно злодій, то маєш робити вигляд, що ти злодій. На думку Арто, такому треба зображати гріховне (н-д, насилля), а не розігравати жорстокість. Тоді, незважаючи на поганій дух з'являється можливість викриття демонічного і банального. За такої вистави, також є можливість прорватися добру.

Грати те, що не потрібно грати (буттєве) – це вихідна точка, де грою зупиняється те, що онтологічно забороняється розігравати (небуття). Арто помічає, що в реальному театрі (а не художньому) люди грають не текстуальні схеми, а досконалість, якою не володіють. Розігрують добро, а не зло. Зображують те, що особисто виступає перед свідомим і ніколи не виходить примусово. Тому Арто потрібна реальна логіка діючих лиць. Це заставляє його говорити про відродження втраченого почуття тілесного. Безпосередньо людську дієву сторону говоріння, жестикуляції, спалаху почуттів. Мислитель представляє власне дію єдино вірним місцем усвідомлення буттєвого.

Запропоноване розуміння тілесності виводить Арто на неможливу дію. Він вірить, що треба так діяти, щоб не розігравати вічне тіло. Очевидно, що коли людина смертна – то перед вічним вона розігрує безсмерття. Те, чого зараз в ній немає, а по суті є вірним і близьким для неї. Коли людина обмежена, то перед вільним вона розігрує волю. Звичасві діяння стаються автоматично. Через відкидання ідеї про те, добро пов'язане з жорстокістю, а зло з сентиментами і жалістю. І стереотипом зв'язувати жорстокість зі злом, а добро із жалобою.

Та коли людина кінцева, скаже Арто, вона має розігравати смертність, щоб кінцевість себе не випирала, не зображувала, а була невидимою, збереженою. За такої гри зображена смертність в момент її зображення сама відкриває вічність, яка не зображує себе. Проявить безкінечне в кінцевому.

ВИСНОВОК

В межах метафізичного мислення протистояння чуттєвого і надчуттєвого, як сфер тіла і плоті долається визнанням «вічного тіла» і «тимчасових тіл». Це дає підставу говорити про метафізичність тілесності, як рівноправної духовності структури. І представити

онтологічні виміри тіла і плоті. Виконані інтелектуальні кроки показують, що тіло від народження і народжене тіло, як прояви «тимчасового тіла» є взаємопов'язаними. Вони існують поряд через задіяність одне в одному. А саме дотичні в «мертвому тілі». Саме тому, можна сказати, що вони утворюють горизонталь. Розповсюджують себе паралельно землі і неба. Власне, по лінії горизонту існує плоть. Що визначає автономність тіла від плоті. А вічне тіло починається з себе і собою завершується – є межовим рівнем. Тому чинить вертикаль – вказує на реальність і зміну подій. Воно розповсюджується в напрямку свободи.

Саме через різні напрямки розповсюдження вічного і тимчасових тіл відбувається перетин тіл. Схрещення тіла, існуючого в парі через ефект народження, обтяженого плоттю і тіла яке є самістю і не підпорядковується плоттю.

Сучасне розуміння метафізики тілесності представлені в досвіді Арто. У філософа був постметафізичний образ думки, проте він не зводить нанівець метафізичний критерій тілесності. Створений ним театр жорсткості говорить про поетику розколотого тіла, як відчуття болісного стану народження добра, виходу прихованого і неможливого у явлення. Стверджує стан, коли словами не передають того, що відбувається. Бо вони не передають всього. Проте в таких станах кричать, виють, наносять удари, забруднюються кров'ю. Так отримує життя «тіло-без-органів», що дозволяє Арто думати, що тілесність знаходиться і відбувається через небажання її появи. Нечуттєвість її виявлення.

Ідея мислителя імпульсивна. Він показує, що тілесність цікава, захоплююча, тому що не бажана. Вона не стерпна, жахлива і тому її не жадають. Вона відбувається без заздрощів. Таким чином, Арто залишається вірним думці, що воля до тілесності є через її необхідність. Тобто філософ розігрує метафізичного мислителя в постметафізичну епоху. Через таку дію вдається розрізнити тіло і плоть, вказуючи на метафізичний критерій тілесності.

АНОТАЦІЯ

В статті ставиться питання про сферу метафізики тілесності. З виявленням особливостей її розуміння в метафізичному та постметафізичному мисленні. Робиться спроба критичного випробовування тілесності з виявленням базових теоретичних концептів. Визначаються контексти «вічного тіла», «тіла від народження», «народженого тіла», з виходом на підстави «вічного тіла» і «тимчасових тіл». Показано їх зв'язок. Важливою обставиною

визнається огляд умоглядних проявів сутності тілесності в сучасних тенденціях. Акцент поставлено на досвіді А.Арто з аналітикою «метафізики болю» в контексті «театру жорстокості». Автор статті осмислює ідею «розколотого тіла» з представленням творчого розуміння жорстокості.

Література

1. Арістотель Метафізика. Харків : Фоліо, 2020. 300 с.
2. Арто А. Покінчити с Божим судом. URL: <https://soundcloud.com/arzamas-academy/3dpppzi7dxzt>
3. Арто А. Театр і його двійник. Київ : Видавництво Жупанського. 2021. 277 с.
4. Гайдеггер М. Будувати, проживати, мислити. Буття в околі речей. Пер. Т. Возняка. URL: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/Vozniak/vozniak-lib.htm>
5. Гомілко О. Феномен тілесності: дисертація доктора філософ. наук: спец. 09.00. 04 «Філософська антропологія, філософія культури». Київ. 2007.
6. Гусерль Е. Ідеї чистої феноменології феноменологічної філософії. Харків. Фоліо. 2020. 348 с.
7. Декарт Р. Метафізичні твори. Харків : Фоліо, 2020. 219 с.
8. Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття. Київ : Український центр духовної культури, 2001. 552 с.
9. Платон Держава. Київ : Основи, 2005. 356 с.
10. Спіноза Б. Етика Київ : Андронум. 2020. 210 с.
11. Augustine Cite of God. Pengium. 2003. 1184 p.
12. Freud S. Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse. G. W. XI. 1916–1917. URL: http://freud-online.de/Texte/PDF/freud_werke_bd11.pdf

Information about the author:

Oblova Liudmyla Anatoliivna,

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Philosophy
Educational and Scientific Institute of Philosophy and Educational Policy
of Mykhailo Drahomanov State University of Ukraine
8/14, Oleksandr Konyskyi str., Kyiv, 01054, Ukraine